

УДК 342.71/. 73+342.4 (477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.23>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТЕРМІНУ-ПОНЯТТЯ «СУД» ДО ОРГАНУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ УКРАЇНИ

Медвідь А.Б.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії держави і права,
директор науково-практичного центру дослідження та захисту конституційних прав особи,
Львівський торговельно-економічний університет
ORCID: 0000-0001-9044-6505
e-mail: andrew.medvid.0107@gmail.com*

Медвідь Ю.О.,

*старший викладач кафедри цивільного права та процесу,
Львівський торговельно-економічний університет
ORCID: 0000-0003-0483-7775,
e-mail: lawyer.medvid@gmail.com*

Медвідь А.Б., Медвідь Ю.О., Особливості застосування конституційного терміну-поняття «суд» до органу конституційної юрисдикції України.

У статті здійснюється дослідження юридичного змісту терміну-поняття «суд» яке вживається у положеннях Конституції України і спеціальних законодавчих актів та аналізуються особливості його застосування до Конституційного Суду України як єдиного вітчизняного органу конституційної юрисдикції. У цьому контексті детально аналізуються попередні редакції та чинні положення Конституції України, відповідні рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення вказаних конституційних норм, а також положення спеціальних законодавчих актів України.

На підставі проведеного дослідження робиться висновок, що у конституційно-правовій доктрині України сформувалося спеціальне терміно-поняття «суд». Ним позначають - державний орган судової влади, який утворюється, реорганізовується і ліквідується законом, входить до єдиної системи судоустрою України та здійснює правосуддя на засадах верховенства права і на основі Конституції та законів України, відповідно до визначених законом процедур судочинства, забезпечуючи захист гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави.

При цьому, обов'язковими юридичними ознаками поняття «суд» у сукупності є: 1) наявність статусу органу державної судової влади; 2) утворення, реорганізація і ліквідація, виключно за спеціальною законодавчою процедурою, встановленою пунктом 2 статті 125 Конституції Укра-

їни; 3) належність до єдиної системи судоустрою України, визначеної Конституцією України та законами України; 4) наявність повноваження здійснювати правосуддя, відповідно до Конституції України та законів України.

Тому, варто стверджувати, що вітчизняне конституційно-доктринальне спеціальне терміно-поняття «суд», може лише умовно (як виняток) застосовуватися до Конституційного Суду України, як єдиного вітчизняного органу конституційної юрисдикції, який відповідно до чинних норм Конституції України не належить до єдиної системи судоустрою держави та не здійснює правосуддя, а наділений принципово іншими спеціальними повноваженнями з метою забезпечення верховенства Конституції України.

Ключові слова: термін-поняття «суд», Конституційний Суд України, Конституція України, зміни до Конституції України, судова система України.

Medvid A.B., Medvid Y.O., Features of the application of the constitutional term-concept "court" to the body of constitutional jurisdiction of Ukraine

Article examines the legal meaning of the term-concept "Court" as used in the provisions of the Constitution of Ukraine and special legislative acts and analyzes the peculiarities of its application to the Constitutional Court of Ukraine as the domestic body of constitutional jurisdiction. In this context, previous editions and current provisions of the Constitution of Ukraine, relevant decisions of the Constitutional Court of Ukraine regarding the official interpretation of the specified constitutional norms, as well as provisions of special legislative acts of Ukraine are analyzed in detail.

Based on the conducted research, it is concluded that a special term-concept "court" was formed in the constitutional and legal doctrine of Ukraine. It means a state body of judicial power, which is formed, reorganized and liquidated by law, is part of the unified system of the judicial system of Ukraine and administers justice on the principles of the rule of law and on the basis of the Constitution and laws of Ukraine, in accordance with judicial procedures defined by law, ensuring protection guaranteed by the Constitution and laws of the rights and freedoms of a person and a citizen of Ukraine, the rights and legitimate interests of legal entities, the interests of society and the state.

At the same time, the mandatory legal features of the concept of "court" in aggregate are: 1) the presence of the status of a body of state judicial power; 2) formation, reorganization and liquidation, exclusively according to the special legislative procedure established by paragraph 2 of Article 125 of the Constitution of Ukraine; 3) belonging to the unified judicial system of Ukraine, defined by the Constitution of Ukraine and the laws of Ukraine; 4) having the authority to administer justice, in accordance with the Constitution of Ukraine and the laws of Ukraine.

Therefore, it is worth asserting that the domestic constitutional-doctrinal special term-concept "court" can only conditionally (as an exception) be applied to the Constitutional Court of Ukraine, as the only domestic body of constitutional jurisdiction, which, according to the current norms of the Constitution of Ukraine, does not belong to a unified system the judicial system of the state and does not administer justice, but is fundamentally endowed with other special powers in order to ensure the supremacy of the Constitution of Ukraine.

Key words: the term-concept "court", the Constitutional Court of Ukraine, the Constitution of Ukraine, amendments to the Constitution of Ukraine, the judicial system of Ukraine.

Постановка проблеми. Виборюючи шлях незалежного розвитку, Україна, як одну із своїх фундаментальних цілей, проголосила побудову держави на засадах верховенства права та демократії, де забезпечуватимуться права та свободи кожної людини. Зокрема, положення статей 1, 3 та 8 розділу I Конституції України, прийнятої 28 червня 1996 року [1] Верховною Радою України, та чинної і на даний час, серед іншого наголошують що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, в якій визнається і діє принцип верховенства права та головним обов'язком якої є утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

Однак, на сучасному етапі розвитку України, в умовах збройної боротьби Українського народу проти військової агресії російської федерації, не

лише вище вказані основоположні цінності, але й сама держава зазнає перманентної загрози. Тому, за таких умов, особливо актуальним є забезпечення ефективного функціонування нашої держави у різних сферах, у тому числі й у правовій, що повинно супроводжуватися зростанням ролі судової гілки влади. Однак, на даний час значущим викликом залишаються питання оптимального функціонування судових органів, у тому числі й Конституційного Суду України, як єдиного вітчизняного органу конституційної юрисдикції, правовою основою діяльності якого, беззаперечно є саме Основний Закон Держави.

Зважаючи на це пригадаємо, що Конституція України впродовж майже трьох десятиліть її застосування зазнала цілої низки змін та доповнень [2-6], зокрема й стосовно регламентації правового статусу Конституційного Суду України, що беззаперечно мало вплив на ефективність його діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зауважимо, що проблематику конституційної регламентації правового статусу Конституційного Суду України досліджувала значна частина науковців. До прикладу, у спеціальній літературі розгляд вказаного правового інституту проводився у працях таких науковців, як: Беддарт Р., Бисага Ю.М., Буткевич В.Г., Де Аречага Е.Х., Дженіс М., Джоргес К., Козюбра М.І., Мішина Н.В., Пошва Б.М., Речицький В.В., Різник С.В., Скрипнюк О.В., Соловійов О.В., Степанова С.В., Фулей Т.І., Хаммарберг Т., Хармсен Р., Хервада Д., Шевчук С.В., Шишкін В.І., та інші.

Постановка завдання. Водночас, питання застосування конституційного- терміну-поняття «суд» єдиного вітчизняного органу конституційної юрисдикції в контексті відповідних змін положень Основного Закону Держави, залишаються недостатньо дослідженими. Саме тому, вивчення вказаної проблематики і визначено метою цієї наукової статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2016 році (внаслідок прийняття ініційованого Президентом України Закону № 1401-VIII [6]) відбулося внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя), зокрема, серед іншого, у новій редакції було викладено положення її розділу VIII «Правосуддя», та розділу XII Конституційний Суд України. Внаслідок цього, серед іншого, з тексту Конституції України (в редакції 1996 року [1]) було видалено припис частини третьої статті 124, який вказував що: «Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції», а також припис частини першої статті 147, згідно з яким: «Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні».

Станом на сьогодні стаття 147 чинної редакції Конституції України наголошує: «Конституційний

Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених цією Конституцією випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до цієї Конституції. Діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків» [7].

Поряд із цим, зазначимо, що у 2017 році набула чинності нова редакція Закону України «Про Конституційний Суд України» [8]. У статті 1 вказаного законодавчого акту (яка має назву «Статус Конституційного Суду України») вказується: «Конституційний Суд України... є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України» [8].

З огляду на це, а також здійснюючи дослідження особливостей застосування до Конституційного Суду України конституційно-правового терміну «суд», варто зауважити наступне. Хоча Конституція України та спеціальне вітчизняне законодавство досить широко застосовують термін «суд», однак у їх положеннях відсутні визначення юридичного змісту цього терміну. Поряд із цим, Конституція України все ж таки містить приписи, які опосередковано розкривають окремі аспекти поняття «суд». Зокрема, у чинній редакції Основного Закону України [7] термін «суд» вживається у різних значеннях та формах, а саме:

- як спеціальне терміно-поняття «суд» (написання якого здійснюється з малої літери, включно з випадками його застосування з великої літери на початку речення, відповідно до правил граматики), яке застосовується у тексті Конституції України (у тому числі, в множині та з врахуванням усіх відмінків) 67 разів (зокрема: Розділ VII – 32 рази, Розділ II – 15 разів, Розділ XV – 9 разів, Розділ IV – 5 разів, Розділ XII – 2 рази, Розділи I, III, X, XI – по 1 разу, Розділи V, VI, IX, XIV – жодного разу);

- як спеціальний термін «Суд» (написання якого здійснюється з великої літери) у значенні Конституційного Суду України (застосовується виключно у Розділі XII, зокрема у статтях 148, 148-1, 149, 149-1, 153);

- як частина власних назв вітчизняних судових органів, зокрема: «Конституційний Суд України» (статті 55, 85, 104, 106, 111, 137, 159, Розділ XII, Розділ XV), «Верховний Суд» (статті 110, 111, 125), «Верховний Суд України» та «Вищий арбітражний суд України» (Розділ XV);

- як частина власної назви міжнародних судових органів, зокрема: «Міжнародний кримінальний суд» (стаття 124);

- як частина загальної назви певної категорії або виду судів, зокрема: «міжнародні судові установи» (стаття 55), «надзвичайні та особливі суди» (стаття 125), «суд присяжних» (стаття 129);

- як частина спеціальної назви певної категорії або виду вітчизняних судів, зокрема: «вищі спеціалізовані суди», «адміністративні суди» (стаття 125) «суди України» (стаття 136) «суди загальної юрисдикції» (Розділ XV), «суди касаційної інстанції» (Розділ XV);

- як частина словосполучень (у формі прикметника), зокрема: «судова влада» (статті 6, 37), «судове рішення» (стаття 92, 126, 129, 129-1, Розділ XV), «судовий захист» (ст. 32,), «судовий порядок» (статті 37, 145), «судова установа» (стаття 55), «судова експертиза» (стаття 92), «досудове розслідування» (статті 92, 131-1, Розділ XV), «судовий процес» (стаття 129).

Тому, зважаючи на предмет здійснюваного нами дослідження, варто зосередитися на вивченні юридичного змісту саме спеціального терміно-поняття «суд», яке, як нами встановлено, є найбільш вживаним у тексті чинної Конституції України. Так, у Розділі I «Загальні засади» Конституції України терміно-поняття «суд» вживається вперше та лише один раз, а саме у другому реченні частини третьої статті 8, яким гарантується звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України» [7]. Однак, як ми уже зазначали, у статті 6 цього ж розділу Конституції України, наголошується: «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України» [7].

Зазначені положення не лише закріплюють фундаментальний принцип організації державної влади в Україні - її поділ на окремі гілки (однією з яких є судова влада), але й однозначно вказують на те, що судову владу здійснюють виключно відповідні державні органи, а саме органи судової влади, повноваження яких встановлені Конституцією та законами України. Втім, як слушно зауважують науковці «у Конституції відсутній термін, який давав би узагальнене означення відповідних державних органів або їх груп» [9, с. 38]. Водночас, оцінюючи ці та інші положення Основного Закону України, у яких вживається спеціальне терміно-поняття «суд», у системному взаємозв'язку, а саме зважаючи на юридичний зміст уже згаданого другого речення частини

третьої статті 8 Конституції України, частини першої її статті 55 (згідно з якою, саме «суд» захищає права і свобод людини), а також враховуючи окремі положення Розділу II Основного Закону України, відповідно до яких обмеження основоположних прав людини допускаються лише відповідно до «вмотивованого рішення суду» (статті 29, 30, 39, 41, 43, 47), у нас є достатні підстави для висновку, що спеціальним терміно-поняттям «суд» у тексті Конституції України визначається, виключно - державний орган судової влади України.

Такий висновок підтверджується і аналізом положень Розділу VIII «Правосуддя» Конституції України, який серед іншого, визначає систему судоустрою України [7]. Зокрема, відповідно до чинної редакції Основного Закону України: «Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи» (частини перша-третья статті 124); «Судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації і визначається законом. Суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом, проект якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя. Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України. Відповідно до закону можуть діяти вищі спеціалізовані суди. З метою захисту прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається» (стаття 125); «Суд ухвалює рішення іменем України» (перше речення частини першої статті 129-1) [7].

Як бачимо, у всіх наведених конституційних приписах застосовується спеціальне терміно-поняття «суд», яким позначають державний орган судової влади України наділений виключним повноваженням – здійснювати правосуддя. Водночас, на конституційному рівні встановлюються обов'язкові ознаки «суду» та пряма заборона будь-якого делегування, привласнення або передачі у іншій формі, вказаного державно-владного повноваження на користь інших органів чи їх посадових осіб (як державних так і недержавних).

Наведені положення Основного Закону України отримали свою деталізацію та розвиток у приписах спеціальних законодавчих актів. Так, приписи Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [10], вказують: «Суди України утворюють єдину систему. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається»

(стаття 3); «Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Особи, які привласнили функції суду, несуть відповідальність, установлену законом» (пункти 1 та 2 статті 5); «Судове рішення, яким закінчується розгляд справи в суді, ухвалюється іменем України» (пункт 1 статті 13); «Символами судової влади є державні символи України - Державний Герб України і Державний Прапор України. Суд як державний орган має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням» (пункти 1 та 3 статті 16) [10].

Водночас, пункт 1 статті 17 аналізованого закону, яка визначає систему судоустрою, наголошує: «Судоустрій будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності. Найвищим судом у системі судоустрою є Верховний Суд. Систему судоустрою складають: 1) місцеві суди; 2) апеляційні суди; 3) Верховний Суд. Для розгляду окремих категорій справ відповідно до цього Закону в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди» [10]. Тоді як, пункти 1 та 2 статті 31 закону вказують: «У системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди як суди першої та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ. Вищими спеціалізованими судами є: 1) Вищий суд з питань інтелектуальної власності; 2) Вищий антикорупційний суд» [10].

Разом з цим, приписи чинного кодифікованого процесуального законодавства України переважно також застосовують спеціальне терміно-поняття «суд» без визначення його юридичного змісту, але із вказівками про наявність у суду виключного повноваження здійснювати правосуддя та особливі ознаки його державного статусу. До прикладу, це приписи пункту 1 статті 30 Кримінального процесуального кодексу України [11], пункту 1 статті 5 Цивільного процесуального кодексу України [12], пункту 1 статті 5 Господарського процесуального кодексу України [13].

Дещо відрізняються у цьому контексті приписи Кодексу адміністративного судочинства України, які фактично ототожнюють поняття «суд» з поняттями «суддя», «колегія суддів», «склад адміністративного суду» та наголошують: «адміністративний суд - суд, до компетенції якого цим Кодексом віднесено розгляд і вирішення адміністративних справ; суд - суддя адміністративного суду, який розглядає і вирішує адміністративну справу одноособово, колегія суддів, інший визначений цим Кодексом склад адміністративного суду; (підпункти 3 та 4 пункту 1 статті 4) [14].

Однак, на наш погляд це критично не впливає на загальне розуміння терміно-поняття «суд» у доктрині конституційного права України.

На основі цього, слід констатувати, що у положеннях Конституції України, як і спеціального законодавства України, термін «суд» переважно застосовується без формального визначення його юридичного змісту. Утім, на законодавчому рівні закріплено не лише цілий перелік обов'язкових вимог, яким повинен відповідати «суд» (до прикладу, бути включеним до єдиної системи судустрою України та володіти повноваженнями здійснювати правосуддя), але й також закріплено низку безпосередніх та опосередкованих ознак, які вказують на правовий статус «суду» (до прикладу, визначення суду, як державного органу, який має печатку із зображенням Державного Герба України; регламентовано ухвалення судового рішення іменем України; та загалом символами судової влади визначено державні символи України).

Усе це, беззаперечно вказує на те, що у Конституції України та в спеціальному законодавстві України, термін «суд» використовується як спеціальне терміно-поняття, у розумінні державного органу судової влади наділеного виключним повноваженням здійснювати правосуддя.

Поряд із цим, важливо зазначити, що хоча у рішеннях Конституційного Суду України відсутнє офіційне визначення правового змісту поняття «суд», проте все ж таки наявні юридичні позиції, які на наш погляд, певним чином характеризують його. До прикладу, вітчизняний орган конституційної юрисдикції вказав: «Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує захист гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави» (підпункт 4.1. пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 (справа про призначення судом більш м'якого покарання)) [15]; «правосуддя – це самостійна галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ» (абзац перший пункту 3 мотивувальної частини ухвали КСУ від 14 жовтня 1997 року № 44-з) [16].

Висновки. Керуючись вище наведеними приписами Конституції України, спеціальних законодавчих актів та юридичними позиціями Конституційного Суду України, ми доходимо до висновку, що у вітчизняній конституційно-правовій доктрині сформувалося спеціальне терміно-поняття «суд», яким позначають - державний орган судової влади, який утворюється, реорганізовується і ліквідується законом, входить до

єдиної системи судустрою України та здійснює правосуддя на засадах верховенства права і на основі Конституції та законів України, відповідно до визначених законом процедур судочинства, забезпечуючи захист гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави.

При цьому, обов'язковими юридичними ознаками «суду» є:

- 1) наявність статусу органу державної судової влади;
- 2) утворення, реорганізація і ліквідація, виключно за спеціальною законодавчою процедурою, встановленою пунктом 2 статті 125 Конституції України (проект закону вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя);
- 3) належність до єдиної системи судустрою України, визначеної Конституцією України та законами України;
- 4) наявність повноваження здійснювати правосуддя, відповідно до Конституції України та законів України.

Водночас, важливо наголосити, що тільки за умови одночасної наявності усіх чотирьох вказаних ознак у правовому статусі державного органу його можна визначати як «суд», у розумінні спеціального терміно-поняття застосовуваного у конституційно-правовій доктрині України. Тому безсумнівним є те, що спеціальне терміно-поняття «суд», яке вживається у конституційно-правовій доктрині України, за загальним правилом не може застосовуватися до будь-яких органів або інституцій, правовий статус яких одночасно не охоплює всіх чотирьох із вище зазначених обов'язкових ознак.

Таким чином, є достатні підстави стверджувати, що вітчизняне конституційно-доктринальне спеціальне терміно-поняття «суд», може лише умовно (як виняток) застосовуватися до Конституційного Суду України, як єдиного вітчизняного органу конституційної юрисдикції, який відповідно до чинних норм Конституції України не належить до єдиної системи судустрою держави та не здійснює правосуддя, а наділений принципово іншими спеціальними повноваженнями з метою забезпечення верховенства Конституції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 08.12.2004 № 2222-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 2. Ст. 65. стаття 44. Втратив чинність.

3. Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 01.02.2011 № 2952-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 10. Ст. 489. стаття 68.
4. Про внесення змін до статті 98 Конституції України: Закон України від 19.09.2013 № 586-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 11. Ст. 730. стаття 142.
5. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України від 21.02.2014 № 742-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 11. Ст. 730. стаття 143.
6. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 28. Ст. 7. стаття 532.
7. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. – {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2222-IV від 08.12.2004, ВВР, 2005, № 2, ст.44; № 2952-VI від 01.02.2011, ВВР, 2011, № 10, ст.68; № 586-VII від 19.09.2013, ВВР, 2014, № 11, ст.142; № 742-VII від 21.02.2014, ВВР, 2014, № 11, ст.143; № 1401-VIII від 02.06.2016, ВВР, 2016, № 28, ст.532; № 2680-VIII від 07.02.2019, ВВР, 2019, № 9, ст.50; № 27-IX від 03.09.2019, ВВР, 2019, № 38, ст.160}. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. Відомості Верховної Ради України. від 01.09.2017. 2017 р., № 35, стор. 6, стаття 376
9. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2011. 1128 с.
10. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України від 29.07.2016. 2016. № 31. стор. 7, стаття 545.
11. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. стор. 475. стаття 88.
12. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України від 08.10.2004 р. – 2004 р., № 40 / 40-42/, стор. 1530, стаття 492.
13. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон від 06.11.1991 р. № 1798-XII. Відомості Верховної Ради України від 11.02.1992. 1992 р., № 6, стаття 56.
14. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-37. стор. 1358. стаття 448.
15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. Офіційний вісник України. 2004 р. № 45. стор. 41. стаття 2975.
16. Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням державного зовнішньоекономічного підприємства «Славутич-Сталь» щодо тлумачення статті 124 Конституції України і Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 14 жовтня 1997 № 44-з. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/vz44u710-97>.
17. Придачук О.А., Белов Д.М. Місце та роль судової влади в системі органів державної влади: реалізація принципу народовладдя. Аналітично-порівняльне правознавство. № 1. 2023. С. 535–541.
18. Белов Д.М., Бисага Ю.М., Берч В.В. Роль та місце конституційної скарги в системі захисту конституційних прав та свобод. *Наукові перспективи*. 2023. № 11(41). 2023. С. 777–787.